

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROTOPOPULUI GRECO-CATOLIC LUDOVIC REZEI

VIOREL CÂMPEAN*

THE LIFE AND WORK OF THE GREEK-CATHOLIC ARCHPRIEST LOUIS REZEI

ABSTRACT: Our article seeks to highlight the special merits of a Greek-Catholic archpriest from Supuru de Jos, member of an old family with priestly heritage, Ludovic Rezei (1852–1912). An eminent student at Pesta, he served as a priest in various parishes from Satu Mare County: Culciu Mare, Sătmărel and Supuru de Jos. He was a good administrator with achievements also in the cultural field, being an active member of „Astra”. As well, from the press of those days we expound fragments dedicated to a beautiful Romanian holiday spent in 1903 at Supuru de Jos, which was attended by numerous personalities, such as dr. Augustin Lăuran.

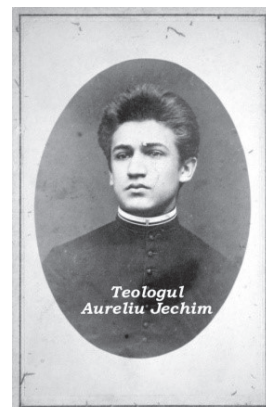
KEYWORDS: Greek-Catholic priest, Sătmăre figures, Rezei family, Ludovic Rezei, dr. Augustin Lăuran, Supuru de Jos, Sătmărel, Culciu Mare.

REZUMAT: Articolul nostru caută să scoată în evidență meritele deosebite ale unui protopop greco-catolic al Supurului de Jos, membru al unei vechi familii preoțești, Ludovic Rezei (1852–1912). Student eminent la Pesta, ca preot a slujit în parohiile sătmărene, Culciu Mare, Sătmărel și Supuru de Jos. A fost un bun gospodar, dar s-a remarcat și pe tărâm cultural, fiind membru activ al „Astrei”. De asemenea, din presa vremii am relatat fragmente de la o frumoasă sărbătoare românească petrecută în anul 1903 la Supuru de Jos, la care eveniment au fost prezente numeroase personalități, precum dr. Augustin Lăuran.

CUVINTE-CHEIE: preoți greco-catolici, figuri sătmărene, familia Rezei, Ludovic Rezei, dr. Augustin Lăuran, Supuru de Jos, Sătmărel, Culciu Mare.

Dedicăm acest material unui preot greco-catolic care a activat în cea mai prodigioasă perioadă a vieții sale în parohia Supuru de Jos, o bună perioadă deținând și funcția de protopop al locurilor. Este vorba despre Ludovic Rezei, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai acestei familii pe plaiurile Transilvaniei și îndeosebi ale Sătmăruului¹. Ne vom concentra pe anii petrecuți în parohia Supuru de Jos, o impresionantă relatare din presa vremii constituind în fapt motivul principal al demersului nostru.

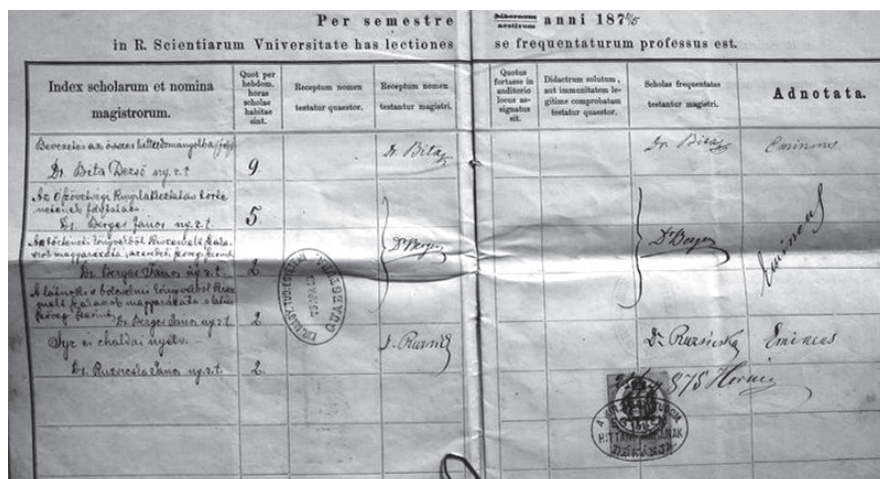
Ludovic Rezei s-a născut pe meleaguri arădene, în 27 septembrie 1852 (această dată o precizează șematismele vremii sale, pe mormânt însă este precizat 1850 ca an al nașterii), la Bocsig (jud. Arad), unde tatăl său, preotul Avram Rezei era paroh, protopop și vicarhidiacon de Sebiș (Boroș-Sebeș)².

* Viorel Câmpean, Biblioteca Județeană Satu Mare, email: viorel_campean@yahoo.com

¹ În chestiunea acestei familii vezi și articolul nostru, „Informația de duminică”, p. 3.

² Avram Rezei (1810–1883), a absolvit teologia la Oradea. Avea o voce bună căci în vremea studenției a fost numit de către directorul Ioan Erdeli, viitorul episcop, „cantus praefectus” (maestru al cântărilor bisericești). S-a căsătorit cu Iuliana Papp-Dalyai (1819–1885), fiind hirotonit în 1833. A slujit la Vad (jud. Bihor), Bocsig, iar apoi la Pișcari (jud. Satu Mare), unde va și repausa.

En 1939 é. i. c. népegységi feljegy az állampolgárság (1926/1939. é. E. Sz. rend. 68/3)

7

KIVONAT

Nagyvárad, Püspöki megyében, Nagyvárad - alesperesi körletben, *Witz* látnak.

anyaggyár keresztnéjének anyakönyvéből

szomszédok listája *Marcus* hó *14* napjától.

Anyakönyv - kötet - lapja.

Foglalkozás	Éve, hónapja és napja		A keresztnéjének				A szülőjék			A keresztnéjének vezeték- néve, pótagjai állása és vallása	A keresztnéjének lakóhelye és birtokai	Észrevételek
	a születés- nek	a halotti az any- anyaság- nak	keresztnéve	néme	származási állapota	vezeték és keresz- tnéve, pótagjai állása vállása és születési helye	Lakóhelye Utca Házszám	tör- vény- jelen	tör- vény- jelen			
2.	1881.		Marcus	Kornelia	Nagy	szomszédok listája	Czinka Katalin giz. ház. állás és Papp Mária don. lán.	<i>Witz</i>	Székely Sándor don. ház. lakóhelye és anyja Siman Anna	Witz Sándor Papp Mária Székely		

Jelen kivonat hitelességét nevem aláírásával s a péld. egyház papjával (vagy helyettesítőjével) tudomásul bizonnyom.

Kelt *Witz*, 1939. évi *február* hó *2*.

Berta P. P. P.
L. K. K.

acei ani îi găsim pe Aureliu Jechim și Ioan Pecurariu, care îi oferă colegului lor câte un portret, păstrat în arhiva familiei⁵.

Naș le-a fost preotul Antoniu Popdan, paroh în Boghiș la acea vreme, care îi era miresei unchi de fapt, fiind frate cu mama acesteia, Theresia Popdan. A urmat hirotonirea lui Ludovic Rezei, săvârșită la data de 11 iulie 1879⁷.

Tănărul preot a debutat ca prim capelan în Sătmărel, slujind alături de socrul său, transferat între timp în această parohie. La Sătmărel s-a născut în 1879 fiica Maria-Aurelia, care avea să se căsătorească cu preotul greco-catolic Iuliu Tătar.

⁷ *Schematismus*, 1890, p. 129.

Apoi a trecut ca administrator parohial în Culciu Mare, unde a slujit din 1881 până în 1893, în acest timp asigurând și serviciul religios în filia (ulterior parohie) Apateu⁸. În acest răstimp, mai precis în anul 1883, s-a născut la Terebești fiica Cornelia, care avea să se căsătorească cu preotul greco-catolic Ioan Soran.

S-a reîntors apoi ca preot-cooperator în parohia Sătmărel în 1893. Din aprilie 1894 îl urmează în calitate de capelan pe socrul său la Supuru de Jos, Mihail Cîncă fiind paroh dar și protopop al locurilor. La 20 ianuarie 1896

socrul său trece la cele veșnice, în urma unei apoplexii, astfel că Ludovic Rezei devine paroh și protopop de Supuru de Jos. Din 1900 a deținut și funcția de asesor consistorial, an în care trecuse și examenul prosinodal.

În 1897 îl găsim pe Ludovic Rezei printre membrii Despărțământului XVI al „Astrei”, el plătind în cursul aceluiași an taxa de 5 florini, lucru petrecut în cadrul adunării de la Unimăt din 2 august 1897. Tot cu acel prilej Ludovic Rezei a fost ales în comitetul Despărțământului⁹.

În 1898 a fost ales președinte al cercului filialei Supur a Reuniunii învățătorilor greco-catolici din Archidiaconatul Sătmăr¹⁰. Filiala Supur s-a remarcat ca una dintre cele mai dinamice și active ale arhidiaconatului, condus până în 1896 de către Chiriac Barbul.

Vom relata în cele ce urmează un dublu eveniment petrecut la Supuru de Jos acum mai bine de 100 de ani. Sărbătorile la care vom face referire au avut loc în toamna anului 1903. O nuntă deosebită, după cum vom vedea, dar și manifestarea bucuriei de a se fi reușit, de către comunitatea din Supuru de Jos împreună cu parohul Ludovic Rezei, renovarea vechii și frumoase biserici românești. Materialul a apărut în cunoscuta publicație din Cluj condusă de părintele Ilie Dăianu, „Răvașul”. Dar, să lăsăm textul să curgă, savurând limbajul epocii. Am efectuat doar minime îndreptări ortografice, nu am răpit însă frumusețea limbajului.

„Supurul-de-jos, la 7 Septembrie n. 1903. Îndoită sărbătoare a avut comuna Supurul-de-jos în ziua de 6 Sept. n. deja dis de dimineață se putea observa de pre mișcarea neobișnuită a locuitorilor comunei, de altcum atât de liniștită, cum că în ziua aceasta se vor petrece lucruri însemnate. Toți îmbrăcați în veștminte de sărbătoare, începând dela bătrâni cu cărunte plete până la cei mai mici prunci, și șiretele fete șiruiau ca și nește furnici pre largile și frumos îngrijitele ulițe a comunei. Credincioșii din comunele învecinate cu droaia alergat-au să ia parte la veselia fraților lor din Supur.

În ziua aceasta s-a îndeplinit binecuvântarea de nou a restauratei biserici gr.-cat. din Supurul-de-jos. Biserica e de piatră edificată în anul 1792 și e una dintre cele mai frumoase biserici din jur. La stăruința neobositului paroh-protopopul local Prea O[noratul] D[omn] Ludovic Rezey a fost restaurată de nou și frumos. Cu deosebire zugrăvirea și pictarea din lăuntru ei sunt atât de bine succese, încât pot zice că mult trebuie să umbli să-i afli păreche între bisericile de pe la sate.

Preoți din cele mai depărtate unghiuri ale diecezei de Oradea luat-au parte la actul sărbătoresc și preoți din dieceza Gherlei și din Archidieceza Blajului.

⁸ Vasile Pop Sălăjan, 1972, pp. 4, 5; Idem, 1973, p. 5.

⁹ *** Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român. Documente 1848–1918, 1989, pp. 293, 295.

¹⁰ Ibidem, p. 296.

Punct la 8 ore dim[ineața] se aude glasul clopotelor, cari pare-că însuflețite de mărirea zilei, sunau nu ca de obicei, ci într-un ton mai sărbătoresc, fermecător, semn că își ia începutul sfânta slujbă. Biserica era îndesuită de credincioși încât – precum spun bătrânii, atâta popor doară niciodată nu a cuprins în sânul ei.

Pentru îndeplinirea actului binecuvântării s[fintei] biserici a fost trimis din partea Episcopului Diecesan Il[ustritatea] Sa D[omnu]l prelat Dr. Aug[ustin] Lauran, – care sosind la biserică a fost bineventat din partea unui fruntaș Supuran.

Serviciul a fost săvârșit de Il[ustritatea] Sa D[omnu]l prelat, asistat fiind de protopopii A[ntoni] Popdan (Leta Mare), Greg[oriu] Pop (Unimăt), G. Vaida (Bobota), de preoții Aurel Popoviciu (Nojorid), I[oan] Mihalca (Hurez), V[ictor] Cîncă (Pișcariu), L[udovic] Rezey (paroh-protopopul în loc), Aug[ustin] Cosma (Feiurd) și G. Tătar (Grebenișul de Câmpie).

În decursul utreniei s-a făcut binecuvântarea bisericii. După vestirea evangheliei dela liturghie Il[ustritatea] Sa D[omnu]l prelat ținu poporului o predică plină de multă învățătură cum rar se poate auzi. A și fost ascultată cu încordată atențiune din partea celor de față.

La sfârșitul sfintei slujbe harnicul paroh protopop în cuvinte omagiale aduce cuvenită mulțămire Il[ustrității] Sale d[omn]ului Episcop diecesan care s-a îndurat prea grațios a trimite pentru actul, acesta pre Il[ustritatea] Sa D[omnu]l prelat care bineluând în seamă anii ce-i apasă umerii – pururea încântat de cele plăcute lui D-[umne] zeu – nu a pregetat a contribui la ridicarea sărbătorii de azi.

Serviciul d-[umne]zeesc s-a sfârșit la 1 oră d[upă] a[miază] când parohul-protopop Rezey a întrunit toată inteligența adunată din acest prilej la ospitala-i masă întinsă în frumoasa școală. Mâncările pregătite cu mult gust au fost servite de nește gingașe copile spre mulțămirea tuturor.

Șirul toastelor a fost deschis de Il[ustritatea] Sa D[omnu]l Dr. Lauran care în cuvinte potrivite alege a toastat pentru Papa Piu al 10-lea, Regele apostolic, și episcopul diecesan Radu. A mai toastat protop[opol] Popdan pentru Episcopul Radu, și prot[opol] Vaida pentru delegatul episcopesc. Cu vie atențiune a fost ascultat toastul D-lui Cosma, care în cuvinte calde aduce mulțămire paroh-protopopului local Rezey la stăruința căruia s-a făcut renovarea bisericii. Masa s-a ridicat la 3 ½ ore d[upă] a[miază].

Laudă li se cuvine bravilor Supurenii, cari din propriile lor puteri ridicat-au spre mărirea lui D[umne]zeu și fala lor o așa frumoasă biserică. Dar nu numai cu biserica, ci și cu școala lor se pot mândri Supurenii și mândri pot să fie când au în fruntea lor un așa brav conducător cum e Prea On[oratul] Domn protopop Rezey¹¹.

Cu aceasta putem spune că se termină prima parte a evenimentului de la Supuru de Jos. Vom remarca faptul că a fost vorba de o reuniune în familie, o familie lărgită, greco-catolică și românească; am putea

¹¹ „Răvașul”, p. 98.

explica punctual multe dintre legăturile de rudenie între preoții oficianți la acest înălțător moment pentru Supuru de Jos.

A doua parte a însemnat, de asemenea, un moment de bucurie, în primul rând pentru familia protopopului Ludovic Rezei, dar și pentru comunitatea românilor din Supuru de Jos. Dar, să lăsăm ziaristul epocii să ne vorbească: „Al doilea act însemnat ce s-a petrecut tot în ziua aceea și tot în Supur a fost cununia ficei paroh-protopopului local Aurelia Rezey cu teologul absolut, Iuliu Tătar din Grebeniș (Câmpie). Această tânără păreche a fost cea dintâi care să se cunune în biserica de nou binecuvântată de un Înalt Prelat. Duios a fost momentul când tinerii miri cu lacrimi în ochi se desfac de sub aripile ocrotitoare ale iubiților părinți și nuntul mare, d[omnul] Aurel Popoviciu, le cere iertare. Toți cei prezenți lăcrimau.

Era frumos a privi șirul tinerilor părechi, părechi chipeșe, având în frunte pre Eroina Zilei o copilă cu multă noblețe sufletească, sprijinită de buna expresiune a feței celei cu trăsături bine proporționate, cum între sunetul muzicii maestuos înaintau spre biserică.

Actul cununii l-a săvârșit Il[ustritatea] Sa D[omnu]l prelat Luran care cu bucurie venise să cunune pre cea care o și botezase. Ce frumoasă coincidență!

Bună impresie a produs în mulțimea adunată la însemnatul act momentul când teologul abs[olut] din Blaj Nic[olae] Berghian cu vocea sa atât de plăcută intonează «Isaia dănțuiește» – atât de sonor – de lacrimi stoarse chiar din ochii celor mai tari la inimă.

După cununie adunatu-ne-am cu toții – precum e obiceiul – la voie bună, la mese bogat încărcate și frumos împodobite.

În decursul cinei Il[ustritatea] Sa D[omnu]l prelat a ridicat primul toast pentru tânăra păreche «craiu și crăiasa» adhoc. Vorbiră apoi protopopii Popdan, Vaida și Cosma.

După cină porniră să se joce începând cu «Ardeleana». Voia bună tot mai tare se potența când tinerile părechi cu ritmici pași – ca valurile mării – unduiau prin spațioasa și frumos iluminată sală a școlii.

**Familia Tătar,
Iuliu și Aurelia,
cu copilul Iuliu**

În deplină animație decurse jocul până în revărsatul zorilor când străinii se depărtară, iar noi, vreo câțiva rămasem petrecându-ne și veselindu-ne între cele mai vii simțiri și dorind ca să ne revedem iarăși. E.T.”¹².

Într-adevăr, prezența atâtor protopopi la Supuru de Jos ne dă măsura importanței evenimentului. Cât despre Augustin Luran¹³, acesta a deținut funcțiile de Prepozit capitular, protonotar apostolic, prelat papal, vicar

¹² Ibidem.

¹³ Dr. Augustin Luran (1842–1912), s-a născut în familia parohului Dumitru Luran. Personalitate cu o cultură ecleziastică vastă, cu studii teologice la Roma. Doctor în științe filosofice și teologice. Director al Seminarului greco-catolic din Oradea vreme de 27 de ani. Este autorul mai multor lucrări teologice. A lăsat pentru Seminar o fundație de 12.000 de coroane.

general episcopesc. Legăturile de familie între preoții sătmăreni ai vremii erau foarte strânse, iar faptul că un înalt prelat a onorat nunta unei fete pe care el însuși o botezase constituie o foarte bună dovadă în acest sens. Fotografia pe care o reproducem este mai puțin cunoscută, realizată în anii de studiu la Roma.

Se cuvine să vorbim în câteva cuvinte și despre tânăra pereche care și-a unit destinele în acea zi la Supuru de Jos.

Ca și predecesorii săi slujitori în parohia Supuru de Jos, și părintele Ludovic și-a adus întâiul ginere să îl ajute întru oficiere. Astfel, după căsătoria fiicei Maria Aurelia cu teologul absolut *Iuliu Tătar*, oficiată în 1903 și relatată de noi din presa vremii, tânărul preot va rămâne alături de socrul său la Supuru de Jos până în 1906. Iuliu Tătar s-a născut în 1870 la Ciugudu de Sus (azi în județul Alba), în familia parohului local, Gavrilă Tătar. Iuliu Tătar se va dovedi un vrednic preot. Absolvise atât studiile gimnaziale cât și pe cele teologice la Blaj. După hirotonirea din 21 noiembrie 1903, cum deja am precizat, va fi preot cooperador la Supuru de Jos până în 1906, când va pleca în parohia arădană Berzova¹⁴. La Supuru de Jos s-a născut în 25 iunie 1904 fiul Iuliu Augustin, absolvent de medicină la Lyon¹⁵.

În arhiva familiei Soran s-au păstrat câteva ilustrate și cărți poștale pe care familia Tătar le expediază din Berzova protopopului Ludovic Rezei ori mezinei familiei, Cornelia, care avea să se căsătorească cu absolventul de teologie Ioan Soran¹⁶, după cum am precizat. Reproducem în acest articol doar o carte poștală în care apare o imagine cu familia Tătar pozată în fața casei parohiale din Berzova.

Din 1911 părintele Iuliu Tătar s-a întors pe meleagurile noastre, pentru început ca administrator parohial la Racova, iar din 22 septembrie 1923 a fost numit paroh. Are meritul de a-l fi ajutat și îndrumat

¹⁴ *Schematismus*, 1909, pp. 87, 348.

¹⁵ D.J.A.N. Satu Mare, dosar 1482, f. 64 v.-65.

¹⁶ *Ioan Soran* (1883–1973), fiu al învățătorului Andrei Soranu (1840–1885) și al Iulianeii Bran (1843–1911). Studii gimnaziale și liceale la Oradea și Satu Mare. A studiat apoi teologia la Oradea și Budapesta, aici frecventând și Facultatea de Drept și Științe Politice. Căsătorit cu Cornelia Rezei, a fost hirotonit în 1910. Canonic onorar. A funcționat în mai multe parohii de pe teritoriul județului Satu Mare: Supuru de Jos, Racova (unde în 1914 s-a născut fiul Felician, și el preot greco-catolic), Istrău, Doba, Necopoi și Roșiori. De numele lui se leagă începuturile presei românești la Carei, colaborând la „Gazeta de luni” și „Neamul nostru”. A trecut la cele veșnice în 1973 la Baia Mare, unde a și fost înmormântat.

pe viitorul preot-filosof Ioan Miclea, fiu merituos al Racovei. Căsuța familiei viitorului filosof, pătimitor pentru credința greco-catolică se afla în imediata vecinătate a lăcașului de închinăciune și a casei parohiale (azi aparținând comunității ortodoxe) din Racova.

Iuliu Tătar a rămas în această parohie până în 1927, când se retrage către locurile natale. În 1938 funcționa în parohia Grebenișu de Câmpie, districtul Râciu¹⁷, în părțile mureșene, mai aproape de locurile natale; în această parohie slujise și tatăl său.

Întorcându-ne la părintele Ludovic Rezei, în 1904 el întoarce vizita părintelui protopop Gavril Vaida (străbunicul lui Corneliu Coposu) din Bobota. De sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil (8 noiembrie) a anului 1904, hram al bisericii greco-catolice din Bobota, aceasta a fost sfințită, fiind finalizate lucrările de renovare. Au fost prezenți alături de cei doi protopopi, parohii Petru Ostate din Curitău (azi Sălăjeni), Avram Cordiș din Derșida și Augustin Ossian din Supuru de Sus. Predica a fost rostită „cu o viuo-ițiune adevărat junească” de către părintele Ludovic Rezei, aceasta dovedindu-se a fi impresionantă, „din care cauza pe fețele celor mai mulți credincioși prezenți șiroaie lacrimi curgea, cari lacrimi erau lacrimi de bucurie, că a fost norocoși a participa la această măreață sărbătoare, a fost lacrimile izvorâte din însuflețirea primită din predică, a fost lacrimile pocăinței, a bucuriei și lacrimile cari numai credincioșii cei adevărați le pot vărsa la auzul predicei”¹⁸. Ar fi cazul să spunem, cum de altfel am și precizat într-o notă de subsol, faptul că între cei doi protopopi a fost o relație de rudenie: Terezia, soția protopopului Gavril Vaida era sora socrului protopopului Ludovic Rezei, Mihai Cincea, tatăl Corneliu Rezei.

Revenim puțin la biserica din Supuru de Jos, astăzi folosită de către comunitatea ortodoxă din localitate. Inițial naosul bisericii avea o boltă din cărămidă, înlocuită în anul 1912 cu scânduri¹⁹. În anul 1912, sub pastorația protopopului Ludovic Rezei s-a făcut o renovare generală a lăcașului; de altfel, în amintirea supuranilor a rămas faptul că protopopul Ludovic Rezei s-a remarcat prin grija pe care a avut-o față de sfântul lăcaș și față de casa care îi găzduia pe parohii-protopopi ai Supurului de Jos. Probabil că au fost necesare și mai mari reparații, înfăptuite în timpul păstoririi părintelui Petru Cupcea, următor într-o slujire la Supuru de Jos și în fruntea protopopiatului lui Ludovic Rezei.

„Conacul” din Supuru de Jos

În timpul slujirii protopopului Ludovic Rezei, în 1911, a fost ridicată casa parohială de cărămidă. Credincioșii supurani au ținut și țin foarte mult la această casă – „conac” – cum îi spun unii dintre ei, preferând renovarea acesteia în locul construirii unei case noi, moderne.

Vom consemna în încheiere faptul că părintele protopop Ludovic Rezei a trecut la cele veșnice în 25 iulie 1912, după 33 de ani de preoție și 7 decenii de viață. Este înmormântat la Supuru de Jos, în cimitirul dinspre Supuru de Sus.

Soția lui, Cornelia, născută Cincea, avea să văduvească mai bine de două decenii, trecând la cele veșnice în 19 mai 1935 la Roșiori, localitate unde a și fost înmormântată. Familia Rezei a lăsat o amintire frumoasă în Supuru de Jos, aidoma acelei duble sărbători din toamna anului 1903.

¹⁷ Șematismul 1938, p. 141.

¹⁸ „Gazeta de Duminecă”, Șimleu Silvaniei, nr. 49, 4 decembrie 1904 apud *Monografia localității Bobota: între istorie și memorie*, p. 119–120.

¹⁹ Iuliu Mălinaș, *Istoricul parohiei Supuru de Jos*, [1967], p. 1–2.

BIBLIOGRAFIE:

Surse inedite

D.J.A.N. Satu Mare, *Colecția Registrelor Parohiale și de stare civilă*.

Mălinaș, Iuliu, *Istoricul parohiei Supuru de Jos*, [s.a.], 3 pag.

Sălăjan Pop, Vasile, *Istoricul parohiei Apateu*, 1973, 10 pag.

Sălăjan Pop, Vasile, *Istoricul parohiei Culciu Mare*, 1972, 6 pag.

Presă:

„Răvașul”, Cluj, an I, nr. 25, 19 septembrie 1903, p. 98.

Viorel Câmpean, *Ctitori și parohi pe plaiurile Sătmarului: familia Rezei*, în „Informația de duminică”, Satu Mare, an IX, nr. 420, 23 ianuarie 2011, p. 3.

Volume:

*** *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea Statului național unitar român. Documente 1848–1918*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1989.

Monografia localității Bobota: între istorie și memorie, coordonare și prefață de Marin Pop, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013.

Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Magno-Varadinensis Gr. R. Cath. Pro anno MDCCCXC, Magno-Varadini, Typis Samuelis Berger jun. 1890.

Schematismus Venerabilis Cleri Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum ad annum Jesu Christi 1909, a restaurata autem sacra cum sancta romana ecclesia unione anno 209, Nagyvárad, Typis „Carmen” – Kolozsvár, 1909.

Șematismul provinciei Mitropolitane Române-Unite de Alba Iulia și Făgăraș, Diciosânmărtin, Editura Gazeta „Unirea Poporului”, 1938.

Faur, Viorel, *Societatea de lectură din Oradea, 1852–1875 (studiu monografic)*, Oradea, Editura Muzeul Țării Crișurilor, 1978.

Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.